

**СТАТТІ-ОГЛЯДИ ЦЕРКОВНОЇ ПЕРІОДИКИ Є.СІЦІНСЬКОГО — ЦІННЕ ІСТОРИЧНЕ
ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ***

Висвітлено значний внесок відомого історика України Є.Сіцинського (1859-1937), як бібліо- та історіографа, у вивчення історико-культурної спадщини Холмсько-Варшавського краю наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст.

Ключові слова: часопис, рукопис, статті.

Ім'я Євфимія Сіцинського тісно пов'язане з діяльністю українських діячів, які визначали феномен національного відродження наприкінці ХІХ — поч. ХХ ст. Його велика наукова спадщина впливала, впливає і буде впливати ще не на одне покоління дослідників історії та культури, йому присвячено декілька наукових форумів різного рівня, про нього видано мого рафію, опубліковано біля 400 праць, статей, спогадів, проте окремі напрями його діяльності й досі залишаються малодослідженими.

На підставі виявлених документів, висвітлено внесок Є.Сіцинського у вивчення історії Холмсько-Варшавського регіону, територія якого сьогодні майже повністю належить Республіці Польщі. Свої статті-рецензії на праці відомих дослідників історії цього регіону, він видрукував у «Літературно-науковому Віснику»(далі — ЛНВ) і «Записках НТШ» (далі — ЗНТШ), тобто у часописах з якими співпрацювали усі визначні тогочасні вчені, що лише підтверджує високий рівень наукового опрацювання Євфимієм Йосиповичем матеріалів з історії Холмщини.

Євфимій Сіцинський, народився 15 жовтня 1859 р. у с. Мазники Летичівського повіту Подільської губернії (тепер Деражнянського р-ну Хмельницької обл.), в священницькій родині, члени якої шість поколінь були священниками. Закінчив Кам'янецьке духовне училище, Подільську духовну семінарію та Київську духовну академію із ступенем кандидата богослов'я. У 1889 р. член, в 1890 — секретар Подільського єпархіального історико-статистичного комітету, в 1903-1920— голова Подільського церковного історико-археологічного товариства, авторитетного і визнаного наукового осередку. За наукові заслуги обраний дійсним членом Наукового товариства ім. Т.Шевченка (Львів), Церковно-історичного і археологічного при Київській духовній академії, історичного товариства Нестора-літописця, Київського товариства старожитностей і мистецтв, Всеукраїнської Археологічної Комісії, історичної Секції ВУАН, членом-кореспондентом Московського археологічного, почесним членом Кам'янець-Подільського наукового при ВУАН, Тульчинського краєзнавчого та багатьох інших товариств. Вчений був редактором «Подольских епархиальных ведомостей», «Православной Подолии», «Подолии», «Трудов Подольского епархиального историко-статистического комитета», «Трудов Подольского церковного историко-археологического общества». Помер Євфимій Йосипович 7 грудня 1937 р. У творчому доробку Є.Сіцинського, понад 300 наукових праць та біля 150 статей-оглядів на біше півтора тисячі історико-краєзнавчих статей з церковних видань різних регіонів Російської імперії, у т.ч. й тих, що нині є територією Республіки Польщі [1].

У 1896 р. Є.Сіцинський розпочав активне співробітництво з українознавчими часописами «Літературно-науковий вісник» і «Записки НТШ», на сторінках часописів у рубриках «бібліографія» і «наукова хроніка», друкував статті-огляди на науково-довідкові видання. Оригінали рукописних праць і переклади опрацьованих Євфимієм Сіцинським для «ЛНВ», що був аж до початку Першої світової війни, найвизначнішим літературно-науковим журналом і відіграв важливу роль єднання усіх культурних сил поділеної чужими державними кордонами України, статей з «Холмско-Варшавского Епархиального Вестника» і «Холмской Церковной Жизни» (видання почало виходити в м. Холм з 1906 р. у зв'язку з утворенням тут особливої єпархії — авт.) зберігаються в матеріалах «Редакції журналу «Літературно-науковий вісник» у фондах Центрального державного історичного архіву України у Львові (ЦДІАУЛ) [2]. До бібліографічної діяльності дослідник прийшов через власну наукову роботу, виявивши ерудицію енциклопедиста, здатність до логічного мислення, аналізу і синтезу знань, акуратність і точність, готовність і спроможність бути посередником між книжкою та її читачем. Займаючись науковою діяльністю, він упродовж всього життя не

припиняв бібліографічної роботи, прагнув подати якнайширшу інформацію. Це вимагало від нього вивчення історичної та археологічної літератури, тому він обмінювався своїми виданнями з різними науковими установами та редакціями, маючи змогу користуватися часописами багатьох теренів Російської імперії і Холмсько-Варшавського регіону, зокрема [3, с. 66].

Саме завдяки Є.Сіцінському збережено відомості про більше сотні публікацій, які так і залишилися б невідомими для сучасних дослідників минулого Холмщини. Він добре розумів, що певною мірою зрусифікований читач не завжди може знайти та отримати необхідну літературу, тому, всі ці історичні та етнографічні праці і сьогодні варті уваги та мають дуже велику вартість, в них подано історію народу та церкви в Холмсько-Варшавській єпархії, історико-хронологічні дати. Публікації вченого відображали рівень бібліографознавства кінця ХІХ — початку ХХ ст. і відіграли неабияку роль у відродженні й поширенні історії того чи іншого краю. Він занотовував, незалежно від розмірів, кожен історичну статтю й замітку, стисло подавав їх зміст, вказував імена, хронологічні дати, зупинявся на поодиноких статтях й інших публікаціях з періодичної і неперіодичної преси, через що вони мають дуже велику цінність [3, с. 67-68]. Всі ці його рецензії на богословські, історичні, побутові матеріали, біографії та некрологи місцевих діячів, статті, дисертації, які друкувалися в офіційних виданнях церковної влади багатьох теренів Росії та за її межами, були і залишаються невичерпним історіографічним джерелом [3, с. 65].

В його матеріалах згадується понад сорок імен дослідників Холмсько-Варшавського краю, серед них Павло Божик, протоіерей А.Будилович, священники В.Гопчанський, А.Долшна та А.Лицев, М.Ваврисевич, М.Волосевич, П.Гапанович, Ф.Гербачевський, І.Горючко, Д.Пловайський, В.Істомін, Ф.Кораллов, М.Красножен, Гр.Крашкевич, Л.Левитський, Гр.Ольховський, с. С. Орлицький (Окрейц), П.Орловський, М.Панасюк, В.Площанський, І.Романовський, К.Самоковасов, А.Сидоров, А.Ситкевич, А.Танков, М.Устимович, П.Фомін, Д.Цветаєв, Є.О.Червяковський, П.Честний, с. Чижевський, а також дослідники з криптонімами «А.К.», «Г.О.», «К.М.Л.», «М.» та інші (можливе неправильне написання прізвища із-за складності почерку Сіцінського — авт.).

Статтіюгляди Є.Сіцінського були і залишаються невичерпним джерелом відомостей з питань регіональної історії та краєзнавства, і тому він, безперечно, заслуговує на те, щоб його вважали історіо— й бібліографом історичної літератури. Враховуючи важливість для сучасної історіографії виявлених 139 рецензій на праці з історії Холмсько-Варшавського регіону, видрукуваних Є.Сіцінським у 1895-1908 рр. в «ЛНВ» і «ЗНТШ», подаємо їх перелік повністю за роками видання:

1895. Гапанович П. Историко-статистическое описание церкви и прихода в с. Пересне Томашовского уезда Люблинской губернии; Гербачевский Ф. Русские древности и памятники православия Холмско-Подляшской Руси; «К.М.Л.» Георгий Конисский, Архиепископ Белорусский; Кораллов Ф. Краткий годичный отчет по братскому церковно—археологическому музею и библиотеке при ней за 1893-1894 братский год в связи с историей их; Ольховский Гр. Холмский Кафедральный Рождество-Богородицкий собор во времена унии (1596-1875); Фомин П. Археологическая заметка; Його ж. Древний Новоселецкий приход; Його ж. Древняя Тышовецкая церковь и ее настоятели; Його ж. К истории древнего Тарногородского братства; Його ж. К истории последних дней Кулемчицкого монастыря; Його ж. О древней Богутычской церкви; Його ж. О Ходиванецкой церкви XVII и XVIII в.; Його ж. Старосельская церковь XVII в. [4]

1896. Божик П. Соборные Крылоси при Капитулы в Западно-Русской церкви в XV — XVI вв.; Гопчанский В. Историко-статистическое описание прихода и церкви в с. Бончи Любягского благочинического округа Холмско-Варшавской епархии; Купало (Этнографический очерк); Ольховский Г. О высшем церковно-административном управлении в Западно-русской церкви и в частности в Холмской епархии во времена унии св. Римом (1596-1875 г.); Його ж. Имущественное положение и материальное обеспечение Холмского кафедрального собора и при нем епископа и соборного клира во времена унии (1596-1875 г.); Опись благочестивого в Польской области состоящего Яблуненского Свято-Онуфриевского монастыря 1775 г.; Паски Западной России (Этнографический очерк); Площанський В. Декотрі постанови й інструкції холмських соймиків 1636-1681 рр.; Рождественские праздники в Подляшье (Этнографический очерк); Ситкевич А. Епископы древней Холмской православной епархии; Долшна А. К истории

.....
Быльгорайского древне-русского прихода; Отчет Холмского православного Свято-Богородицкого братства за 1894/5 годы; Фомін П. До історії Білгорайської давньоруської парохії [5].

1897. Вниманию археологов; Крашкевич Г. Церковь Успения Пресв. Богородицы и древняя икона Божией Матери в посаде Савине Холмского уезда; Об управлении и материальном обеспечении Холмского базилианского монастыря во время унии (1596-1875); Площанский В. К истории древнего м. Савина и его церкви; Його ж. Как жилось православным Холмщины в XV в.; Православный храм и приход в городе Соколе Седлецкой губ.; Романовский И. Историко-статистическое описание церкви и прихода с. Чулчиц Холмского уезда Люблинской губернии; Самоквасов К. О родине святителя Феодосия Углицкого; Устимович М. Архиепископ Адальберт [6].

1898.»А.К.» Календарь по понятиям неграмотных поселян Холмской и Юго-западной Руси; Весна в Подлясье (в Седлецкой губ); Ольховский Г. Устройство епархиального управления Холмской епархии, сосредоточенное при Холмском кафедральном Рождество-Богородицком соборе, во время унии западно-русской церкви с Римской (1596-1875); Площанский В. Как жилось униатам прошлого века в Холмщине, Кардеи и Кардеевичи XIV — XVв.; Його ж. Несколько слов о времени кончины Епископа Холмского Харитона и название его Угровецким; Його ж. Поправка к статье Ольховского: Устройство епархиального управления Холмской епархии; Його ж. Угровецкие, Холмский земский статут 1477 г.; Устинович М. Архиепископ Адальберт [7].

1899. Иловайский Д. История России (Библиографические заметки), О достоинстве первого источника-польской истории-летописи анонимного автора Галла (Библиографические заметки); Орлицкий (Окрейц) С.С. Далекие годы (Автобиографическая хроника, 1899); Площанский В. Кардеи и Кардеевичи XIV — XVвв. (по данным историков и суд. акт. книге); Його ж. Последние владыки Холмские до унии и Федор Омнись Лаговский; Його ж. Прошлое Холмской Руси по архивным документам XV — XVIIIв. и др. источникам (1899); Устимович М. Гостынский замок; Червяковский Е.О. Краткое историко-статистическое описание городов Люблинской губернии (Люблин, 1897) [8].

1900. Истомин В. Радочницкий монастырь в его прошлом и настоящем; Лицев А. Забытые следы православия и русской народности в Седleckом и Венгровском уездах Седлецкой губернии; Ольховский Г. О богослужении во время унии в Холмской епархии и в Холмском кафедральном соборе; Площанский В. Ближайший преемник владыки Харитона в Холме; Його ж. Имена бывшей Холмской римо-католической епископии; Свято-духовская церковь в посаде Кодне Сидлецкой губернии; Состояние просвещения в Холмской епархии до воссоединения ее с православной церковью; Честный П. Львовское братство, его организация и задачи [9].

1901. Акты изданные Виленской Коммиссией для разбора древних актов т. XXVII; Будилович А. Западный Буг как восточная граница нынешней Холмской Руси; Крашкевич Г. Город Холм в XVI веке; Левитский Л. Очерк истории православия в городе Калише; Лицев А. Когда и кем основан Яблочинский монастырь; Його ж. О древнейшем населении Соколовского и Венгровского уездов Седлецкой губ. по данным доисторической археологии; Теодорович М. Историко-статистическое описание церквей и приходов Вольнской епархии (т. I-IV); Чижевский С. Историко-статистическое описание Грубешевских и Богородицкого православных приходов [10].

1902. Будилович А. Ново-Межирицкий приход (с 1583 по 1874 г.); Загаецкий святого Иоанна Милостивого мужской монастырь (СПб., 1901, Библиографические заметки); К истории Яблочинского монастыря; Фальсификация истории; Цветаев Д. Царь Василий Муйскин и место погребения его в Польше (Т. I и II. Варшава, 1901-1902 гг., Библиографические заметки) [11].

1903. Ваврисевич М. Церкви и приходы в Посаде Грубешевского уезда (Люблинской губернии); Крашкевич Г. Приход и церковь посада Савина Люблинской губернии; Орловский П. Ежегодный кошельковый сбор в Киевской епархии с 1764 по 1802 г. для вспомоществования благочестивым монастырям и церквам, находящимся в Польше и подведомственным киевскому митрополиту; Сидоров А. Польское возстание 1863 г. с портретами и снимками медалей (СПб., 1903); Танков А. Данные о бывшей в Курске греко-униатской обители [12].

1904. Варшавская православная капелания и Варшавские православные капелланы; Волосевич М. Епископ Виктор Садковский; Горючко И. К истории воссоединения униатов в Белоруссии 1795 г.; Из дипломатических сношений Москвы с Римом в XV в.; Красножен М. Как русские относились к протестантам; Лексический состав говора в Ломазском приходе Бельского уезда Седлецкой губернии — названия предметов с кратким описанием обычаев; Памятники политической литературы в Западной России (СПб., 1903) [13].

1905. Кораллов Ф. Значение книги «Науки церковныи» пароха Антония Добрянского в эпоху очищения религиозных обрядов в Холмской Руси и на Подляшье; Иосафат Кунцевич, полоцкий униатский архиепископ [14].

1906.»Г.О.» Базылиане и их значение в деле латинизации унии; Його ж. Былое и настоящее Холмской Руси; Кораллов Ф. Из истории Холмской епархии; Його ж. К истории именовий Холмской епископской кафедры и архиерейского дома при ней; Його ж. Несколько слов о приемстве Холмских униатских епископов в первой четверти XVIII в.; Його ж. Открытие православной Холмской епархии 8 сентября 1905 года в связи с кратким обозрением исторических судеб Холмской Руси и Подляшья [15].

1908.»М.» Холмская Русь и мощи Йосафата Кунцевича (Харков, 1908); Коралов Ф. Кто после епископа Дионисия Збируйского управлял Холмской униатской епархией?; Його ж. Несколько слов о древностях церковных бывшего села Криницы; Його ж. Проект об уничтожении Руси в областях подвластных Польше в начале XVIII века, в связи с обзором бытовых отношений между южно-руссами и поляками; Панасюк М. Описание бывшей Сычинской церкви Седлецкой губернии Константиновского уезда [16].

Праці Є.Сіцінського є результатом довголітніх архівних та історичних досліджень існуючих пам'яток старовини, хоча влада не давала йому можливості публікувати праці, що «торкалися «цивільної» історії чи «цивільних» пам'яток мистецтва» [17, арк.8]. Ці статті-огляди були і залишаються значним внеском в історіографію, а також дають змогу проаналізувати методологічну основу вченого. Наукові статті вченого з історії Холмсько-Варшавського регіону в черговий раз підтверджують широту його наукових захоплень, але на жаль, сучасні творці української науки і культури ще не достатньо знають його творчий доробок. Ці його статті-рецензії на праці з історії, не включалися відомими українськими дослідниками В.Бідновим, Д. Горняткевичем, І.Крип'якевичем, В.Приходько, А.Паравійчуком, І.Винокуром, В.Корніловим [2; 18] до виданих ними бібліографічних покажчиків праць Євфимія Сіцінського.

Оцінюючи історію— і бібліографічну діяльність Є.Сіцінського, її на нашу думку слід сприймати, як працю, спрямовану на створення найповнішої джерельної бази з регіональної історії, як підґрунтя розвитку культури українського і польського народу, що базується на рідній мові, державності і вірі. Він прийшов до цієї діяльності через власну наукову роботу, виявивши ерудицію енциклопедиста, здатність до логічного мислення, аналізу й синтезу знань, акуратність і точність, готовність і спроможність бути посередником між книжкою та її читачем. Враховуючи значення цих статей-рецензій, як для сучасних дослідників маловідомих аспектів історії Холмсько-Варшавського регіону і шляху до пізнання всього велетенського вкладу Євфимія Сіцінського у вивчення історії багатьох регіонів України і Польщі, їх необхідно видати окремою книгою і таким чином дати можливість широкому колу українських і польських істориків і краєзнавців Холмсько-Варшавського краю використовувати їх у своїх дослідженнях.

**збережено стиль і мову Є.Сіцінського*

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Трембіцький А.М. Євфимій Сіцінський (1859-1937): наукова та громадська діяльність. Монографія /А. М. Трембіцький. — Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2009. — 300 с.
2. Огляди видань «Ієрархія Всеросійської церкви...», «Віленської комісії... та ін. Сіцінського Ю. (оригінали й переклади). (1892-1910). Редакція журналу «Літературно-науковий вісник» // Центральний історичний архів України у м. Львів (далі — ЦДАУЛ). Ф. 401. — Оп. 1. — Спр. 105. — Арк. 1—105; Огляди Волинських, Київських, Чернігівських, Литовських та ін. єпархіальних відомостей Сіцінського Ю. (оригінали й переклади), том I (1896-1899). Редакція журналу «Літературно-науковий вісник» // Там само. — Спр. 106. — Т. 1. — Арк. 1—188; Огляди Волинських, Київських, Чернігівських, Литовських та ін. єпархіальних відомостей Сіцінського Ю.

- (оригінали й переклади), том II і останній (1900-1908). Редакція журналу «Літературно-науковий вісник» // Там само.— Спр. 107. — Т. 2. — Арк. 1—112.
3. Біднов В. Бібліографічна діяльність о. Євфимія Сіцінського /Василь Біднов // Книголюб. — Прага. — 1931. — Кн. 2. — С. 53—77.
 4. Холмско-Варшавский Епархиальный Вестник (далі — ХВЕВ) // ЗНТШ. — Т. 13. — 1895. — С. 7—23.
 5. ХВЕВ // ЗНТШ. — Т. 19. — 1896. — С. 4—17; ЦДІАУЛ. — Ф. 401. — Оп. 1. — Спр. 106. — Арк. 17—18.
 6. ХВЕВ // ЗНТШ. — Т. 25. — 1897. — С. 13—24; ЦДІАУЛ. — Ф. 401. — Оп. 1. — Спр. 106. — Арк. 30—31зв.
 7. ХВЕВ // ЗНТШ. — Т. 30. — 1898. — С. 11—21.
 8. ХВЕВ // ЗНТШ. — Т. 38. — 1899. — С. 11—18; ЦДІАУЛ. — Ф. 401. — Оп. 1. — Спр. 106. — Арк. 41—42.
 9. ХВЕВ // ЗНТШ. — Т. 43. — 1900. — С. 9—20; ЦДІАУЛ. — Ф. 401. — Оп. 1. — Спр. 107. — Арк. 4зв.—5.
 10. ХВЕВ // ЗНТШ. — Т. 48. — 1901. — С. 10—16.
 11. ХВЕВ // ЗНТШ. — Т. 56. — 1902. — С. 4—11; ЦДІАУЛ. — Ф. 401. — Оп. 1. — Спр. 107. — Арк. 23.
 12. ХВЕВ // ЗНТШ. — Т. 62. — 1903. — С. 15—24.
 13. ХВЕВ // ЗНТШ. — Т. 68. — 1904. — С. 9—15.
 14. ХВЕВ // ЗНТШ. — Т. 74. — 1905. — С. 167—173.
 15. Холмская Церковная Жизнь (далі — ХЦЖ), 1906. // ЦДІАУЛ. — Ф. 401. — Оп. 1. — Спр. 107. — Арк. 26—26зв.
 16. ХЦЖ // ЗНТШ. — Т. 91. — 1908. — С. 169—175; ЦДІАУЛ. — Ф. 401. — Оп. 1. — Спр. 107. — Арк. 35зв.—36зв.
 17. Біобібліографічні відомості про Є.Сіцінського. 1930-і рр. Проф [есор] Євфим Сіцінський (1859-1937) // Відділ рукописів ЛНБУ ім. В.Стефаніка. Ф. 9. — № 4650. — Арк. 1—10; Копія родинний архів А. М. Трембіцького.
 18. І.К-ч (І.Крип'якевич). П'ятдесятиліття наукової праці Євфима Сіцінського /І.Крип'якевич // ЗНТШ. — 1931. — Т. 151. — С. 217—223; Горняткевич Дем'ян. Отець Юхим Січинський /Дем'ян Горняткевич // Визвольний шлях. — Лондон. — 1955. — Кн. 3. — березень. — С. 39—46; Приходько В. Проф [есор] Євфим Сіцінський — історик і археолог Поділля. (З приводу 50-ліття наукової і громадської діяльності) /В. Приходько // ЛНВ. — Т. 106. — 1931. — С. 510—513; Паравійчук А.Г. Бібліографічний покажчик літератури і публікацій з історії Подільського краю (з найдавніших часів до 1964 р.). Рукопис. 1964 / А. Г. Паравійчук. — Відділ краєзнавства Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки; Його ж. Видатний історик Поділля / А. Г. Паравійчук //Український історичний журнал (далі — УІЖ). — 1968. — № 9. — С. 87—92; Винокур І. Визначний літописець Поділля (Ю.Й. Сіцінський). Репресоване краєзнавство 20—30 рр. /І. Винокур, В. Корнілов. — К., 1991. — С. 93—101; Їх же. Ю.Й. Сіцінський // УІЖ. — 1991. — № 3. — С. 69—74.

***Трембицкий А.М., Трембицкий А.А. СТАТЬИ-ОБЗОРЫ ЦЕРКОВНОЙ ПЕРИОДИКИ
Є.СІЦІНСЬКОГО - ЦЕННИЙ ІСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК ИССЛЕДОВАНИЯ
РЕГИОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ****

Отражен значительный взнос известного историка Украины Е.Сіцінського(1859-1937), как бібліо- но историографа, в изучение историко-культурного наследия Холмско-варшавского края в конце XIX - в начале XX ст.

***Trembitskiy A.M., Trembitskiy A.A. ARTICLES-REVIEWS of CHURCH PERIODICALS
Є.СІЦІНСЬКОГО - VALUABLE HISTORICAL SOURCE of RESEARCH of REGIONAL
CULTURAL HERITAGE****

Is shown a great role of a famous historian of Ukraine E.Sitsinsky (1859-1937), how bible— ant historiograph, in totle studiengofile in the historical and cultural heritage of Cholmsk-Varschavsky region the end of XIX — the beginning of XX century.